

УДК 811.161.2'367.623'04

Бичкова Т.С., кандидат філологічних наук, асистент кафедри історії та культури української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Особливості словозміни іменників середнього роду в рукописних апокрифічних збірниках XVII – XVIII ст.

Статтю присвячено розгляду словозміни іменників середнього роду в західноукраїнських рукописних апокрифічних збірниках XVII-XVIII століть. З'ясовано, що мова пам'яток поєднує церковнослов'янські й народнорозмовні елементи.

The article is about the wordchanging system of neuter gender of nouns in the West Ukrainian apocryphal hand-written collections of the XVII-XVIII centuries. It is proved that Church Slavonic and folk-spoken elements are combined in the language of these monuments.

Рукописні апокрифічні збірники XVII-XVIII ст. із Західної України були винятково популярними серед народу протягом багатьох віків. Тепер вони є надзвичайно важливим джерелом вивчення процесу становлення й розвитку української літературної мови.

Морфологічні, зокрема словозмінні, особливості мови західноукраїнських пам'яток XVII-XVIII ст. є одним з основних об'єктів дослідження багатьох науковців. Так, наприклад, Г.Чуба вказує на специфіку морфологічної системи Учительних Євангелій XVI – XVII ст. [12], С.Федак – почаївських стародруків XVIII ст. [11] тощо. Граматична будова мови окремих апокрифічних збірників у загальних рисах схарактеризована С.Беззенком [1], М.Станівським [10], С.Перепелицею [9], Д.Гринчишиним [6]. Але ґрунтовного лінгвістичного аналізу цих пам'яток не проведено. У низці публікацій ми спробували дослідити словозмінні особливості мови апокрифічних текстів [3; 4; 5]. Відсутністю в мовознавстві праць, присвячених системному вивченню західноукраїнських апокрифічних текстів XVII-XVIII ст., і продиктована актуальність нашого дослідження.

У статті ми аналізуємо словозміну іменників середнього роду, вказуючи на вплив церковнослов'янської і народнорозмовної мови, зокрема південно-західних діалектів, на мову апокрифічних пам'яток. Для дослідження обрано рукописні збірники з Буковини, Галичини і Закарпаття.

I. Форми однини. Називний – знахідний відмінки однини іменників середнього роду колишньої *-**ō**-основи мають, як правило, закінчення **-о**, напр.: *дѣт'ство* (1РБ5), *лишивши свое кролѣвство* (2Т15), *оувоишовши оу мѣсто* (2Т16), *брашно* (1Р(Ф)292), *бгрѣзно* (2Р(Ф)

162), *нѣбѣзпѣчнство* (3ПП76), *нѣвѣрство* (3СтС154) тощо.

Із цим же закінченням виступає частина іменників середнього роду колишньої основи на приголосний, зокрема на *-**s**-, порівн.: *тѣло* (1РБ15; 4НДХVIII291), *нѣбо* (1РБ5), *ч@до* (2Р(Ф)162), *око* (4С31; 4НДХVIII290) тощо.

Іменники колишньої *-**jō**-основи послідовно мають флексію **-е**, напр.: *горѣ* (2Р(Ф)161), *с@дѣтѣ* (4Р(Ф)262), *морѣ* (3Д192; 4ГБ8), *лицѣ* (3У18), *на полѣ* (1Р(Ф)292) і под. Іменники, основа яких закінчується на [ц], так само мають закінчення **-е**, як-от: *"йцѣ* (1РБ277), *лицѣ* (1Др24), *ѣ.тѣцѣ* (4Р(Ф)258), *ѣ.сѣрѣцѣ* (1Д274) та ін.

Іменники колишніх основ на приголосні *-**t**-, *-**n**- приймають флексію **-а** (-", -#), напр.: *сѣм"* (4ГБ9), *дѣтѣ#* (3ПП234), *рѣчѣ* (1РБ88), *ѣм"* (1РБ278), *агнѣ#* (3СтС211), *овчѣ* (3Тс124), *на всѣ"* (1Др24) і под.

Деяку варіативність у закінченнях спостерігаємо в іменниках середнього роду однини на зразок *зілля*, *життя*. Так, більша частина таких іменників має закінчення **-іг**, як-от: *сѣрѣтѣгнѣг* (1Тс157), *пѣтѣг* (1Ру257), *знамѣгнѣг* (4Бр16), *кѣртѣгнѣг* (4С37), *посланѣг* (3УЛ21), *вбавлѣгнѣг* (1РБ5), *на закланѣг* (1РБ99), за *пѣтѣгнѣг гѣрѣховѣ* (2РК54). І.Керницький спостерігає вживання форм на **-ие** головним чином у пам'ятках релігійно-повчального змісту, а також зрідка й у приватних документах XVI ст. [7, с. 69]. Проте подеколи фіксуємо форми з **-"** (-#) (без подвоєння попередніх приголосних), напр.: *на ислигован"* (2РБ246), *на чѣгствованѣ#* (2РК55), *дорогог камѣнѣ#* (3ПП81), *затѣгнѣ"* (4НДХVIII398). Нове закінчення **-'а** виникло, на думку науковців, "чи то внаслідок аналогії до відміни іменни-

ків типу *теля, ягня*, чи то внаслідок синтаксичної аналогії до форм родового відмінка однини" [7, с. 66]. Але, як зазначає В.Передрієнко, написання з одним приголосним ще не свідчить про відсутність подовженої вимови в живому народному мовленні, бо писарі далеко не завжди уміли відтворювати цю вимову [8, с.108]. Форми із закінченням *-е*, властиві галицько-буковинській групі південно-західних говорів [2, с. 188], в аналізованому матеріалі трапляються досить рідко, напр.: *казане* (ЗУЛ22), *скргготанг* (4С27), *корһне* (4С31), *камһне* (4НДХVІІІ398). Ця флексія не є збереженням давнього закінчення *-ье*, властивого в минулому окремій групі іменників середнього роду. У південно-західних говорах флексія *-'е* – новотвір. Виникла вона через фонетичні причини (заміна *'а* > *'е* після м'яких приголосних і шиплячих узагалі характерна для фонетичної системи цих говорів) із також порівняно нової флексії *-'а*, яка свого часу витиснула давню флексію *-'е* [2, с.191].

Іменники середнього роду колишньої **-ѡ*, **-jѡ*-основи в родовому відмінку однини характеризуються переважно закінченням *-а(-я)*, напр.: *лһта горачого* (2Др61), *оучили звһздохгства* (2Т14), *^ колһна Аилскаго* (2П57), *до пгкла* (2Тс142), *^ стада* (1Р(Ф)292), *м#са* (1Ру256), *с... мһста* (3ПП112), *^ жита* (1Д9), *з'мор*" (4НДХVІІІ397), *плод чргва* (2Р(Ф)163), *нһ стгбла* (2РБ202), *^ колһна* (2РБ343) і под.

Із закінченням *-#* ("") мали б виступати форми *пачг стлһца* (4Р(Ф)258), *^ стлһц* (1Д7), *^ лица* (1РБ14), *стлһца* (2РБ200). Проте ствердіння африкати [ц], як і у випадку з іменниками чоловічого роду, спричинило відмінювання цих лексем за зразком твердої групи, тобто із флексією *-а*. Щоправда, в рукописах зафіксовано кілька прикладів, які порушують зазначену тенденцію, порівн.: *зь "йц"* (1РБ277), *с.стц*" (2РБ246), *до мһсц*" (2УЛ415), *з мһсц#* (1Тс170). Але таких прикладів небагато. У рукописному збірнику І.Яремцького-Білашевича засвідчено ще кілька випадків сплутування закінчень. Так, за аналогією до іменників середнього роду м'якої групи флексія *-* виступає в іменниках середнього роду твердої групи, порівн.: *м"с"* (4РБ82). І навпаки, маємо закінчення *-а* в іменнику м'якої групи *повһтра* (4РБ14), *з мора* (4Бр41), що, очевидно, пов'язано з діалектним ствердінням [р].

Флексію *-а* прийняли й ті іменники середнього роду з колишньою основою на **-es-*, що ввійшли до складу другої відміни. У досліджуваних пам'ятках зразками цього процесу є такі іменники: *слова* (2Р(Ф)161; 2Т14), *із нгба* (1РБ14), *до нгба* (2Др60), але: *до нтбсг* (4Р(Ф)259; 4С27; 3УЛ22). Загалом у більшості випадків іменники середнього роду колишньої основи на приголосний, зокрема на **-t-*, **-n-*, зберігають давню форму родового відмінка, напр.: *изсади м# со*

осл#тг (2Т119), *до хлоп"тг* (1Др270), *того дит"тг* (4НДХVІІІ398), *голос дитгтг* (2Др61), *вгород единого кн#жатг* (2Тс227), *^ плгмгнг* (4НДХVІІІ290; 2Кр75), *ис под того камгнг* (2Кр75), *^ камгнг* (1Д7), *до вргмгнг* (2Тс123) тощо. Хоча подекуди трапляються й форми з флексією *-и* за аналогією до іменників колишньої **-i-* основи, напр.: *нг воставиль чһмгни* (2П57).

Іменники середнього роду на зразок *зілля, життя* в родовому відмінку однини фіксуємо переважно з традиційним закінченням *-i#* (-і"), як-от: *пргдив'ного знамгні#* (1Р(Ф)291), *плот спасгні#* (4Р(Ф)261), *з мл'рди#* (2РК54), *бгз питі"* (1РБ105), *бгз дихані"* (2РБ247) та ін. Проте часто трапляються й форми з новою флексією *-#* ("") без подвоєння попереднього приголосного, напр.: *анһ плат#* (1Р53), *^ корһн"* (1РБ31), *с природжгн"* (1РБ100), *с поколгн#* (2РК53), *нһ сһ#н# анһ вран#* (1Тс173) *з поколһн#* (2Тс65), *с поколһн# жидовского* (2Т14), *до выполһн#* (3УЛ22) тощо.

Давальний відмінок однини іменників середнього роду колишньої **-ѡ*, **-jѡ*-основи, а також основи на **-es-* характеризується флексією *-у*, як і іменники чоловічого роду, напр.: *дит"тку* (2Др63), *ртж'тву* (1Р(Ф)292), *злоти* (4Р(Ф)263), *цтрстви нг бидгт конца* (2Т14) тощо.

Певною варіативністю відзначаються іменники колишньої основи на **-t*. Окрім давньої форми на *-и* *птити всл#ти* (2Тс153), фіксуємо також закінчення *-g* та *-ю*, напр.: *до дит#тг* (2Тс153), *кь дит#тю* (2УЛ416). Остання форма постала, очевидно, за аналогією до іменників **-jѡ*-основи.

Іменники на зразок *життя, зілля* в давальному відмінку представлені з традиційним закінченням *-i@*, як-от: *воскрсгні@* (4Р(Ф)262), *житію* (1Д8).

Орудний відмінок однини для іменників середнього роду колишньої **-ѡ*-основи та основи на **-es-* реалізується за допомогою закінчення *-ом*, напр.: *под... ^чгствомь* (1Р23), *кролгвством* (1Тс315), *числомь* (3ПП234), *ис чадом* (1РБ104), *под дргвом* (1РБ105), *вловом* (4Кл6), *вком* (4ГБ7), *ситгством* (2РБ33), *под нгбом* (4РД224), *тһлом* (4Кл5) тощо.

Більшості іменників колишньої **-jѡ*-основи та основи на **-t-*, **-n-* властива флексія *-ем*, порівн.: *поблһдь лицгм* (2Т16), *над моргм* (1Р26), *із дит"тгм* (2Др64), *имгнгмь* (3УЛ20; 3СтС83; 2РК53), (3СтС223), *плгмгнгм* (4НДХVІІІ285). Зрідка трапляються випадки *камгнгм* вживання в іменниках **-t*-основи флексії *-ом*: *сь втрочатомь* (2УЛ410). В Іспаському рукописі засвідчена форма з новішим закінченням *-#мь*: *з дит#мь* (1Р26).

Іменники на зразок *зілля, життя* в орудному відмінку вживаються із закінченням *-iем*, напр.: *зглгм* (1РБ277), *з запалгнігм* (2РБ200),

повзлнїгм (4У106), со внаснїгмъ (4Д391), свогм житигм (2Др60). Закінчення **-ям** (**-ямь**) у зазначених формах у досліджуваних збірниках не зафіксовано, хоч ця флексія представлена в інших західноукраїнських пам'ятках. Так, С.Федак указує на те, що "іменники типу *знаня, зілля* в орудному відмінку однини в почаївських стародруках [XVIII ст. – Т.Б.] майже завжди вживаються з нині нормативною флексією **-ямь**: *натхнїнямь, двиганямь, з колосямь*" [11, 11].

Місцевий відмінок однини іменників середнього роду колишньої ***-ѣ**-основи характеризується флексією **-h**, напр.: *оу ишоом мѣстѣ* (2Др62), *на чглѣ* (2Д150), *на том дргвѣ* (2Тс67), *оу кролгвствѣ нѣбгсном* (2Т17), *оу панствѣ* (1Тс264), *на блюдѣ* (1Р(Ф)292), *в чадѣ* (2Р(Ф)162), *в царствѣ* (1РБ14), *на чргвѣ* (1РБ90), *на дргвѣ* (3СтС17), *во единствѣ* (1РБ272) тощо. За аналогією до цих слів із закінченням **-h** виступають і іменники колишньої основи на ***-es-**: *на нгбѣ* (2Т17; 4РД224; 4ГБ7).

Іменники колишньої ***-jѣ**-основи вживаються, як правило, із закінченням **-и**: *на лѣвом плгчи* (2Т15), *въ "йци* (4С29), *во стрѣци* (1РБ86), *в мори* (4Кл4), *на мори* (4Бр16; 4ГБ100), *на поли* (1Тс161), *по лици* (1Тс170) тощо.

Проте розподіл закінчень за колишніми основами в рукописних пам'ятках XVII-XVIII ст. уже не чіткий. Так, із флексією **-и** в Керестурському рукописі фіксуємо форму *въ сиприжсствѣ* (2Кр74). У рукописі С.Теслевцьового іменник *морг* в місцевому відмінку однини виступає із закінченням **-ы**: *на мори* (2Тс321; 3Тс71). В Іспаському рукописі наявне паралельне написання іменника *лицг* в місцевому відмінку, порівн.: *на лици* (4Р(Ф)259) – *на лици всг# згмл#* (4Р(Ф)260) – *на лици всг# згмл#* (4Р(Ф)260).

Окрім флексії **-h**, іменникам ***-ѣ**, ***-jѣ**-основи властиве також закінчення **-у** (**-ю**), як-от: *на тиль мисти* (2Кр84), *на избраномъ мѣсти* (2Кр88), *в очи* (1РБ14), *во стрѣци* (2РБ344; 3РК85), *на мѣци* (3СтС83; 1Тс164;) *по мори* (4РБ82), *по слтци@* (2Р161), *по лици* (3ПП184).

Іменники колишніх основ на ***-t-**, ***-n-** творяться за допомогою закінчення **-и**, напр.: *в том ърочати* (2Т16), *в ърочати* (2РБ171), *на всл#ти* (1Тс258), *по вргмни* (2РБ344) тощо.

Місцевий відмінок для іменників середнього роду на зразок *життя, зілля* має такі закінчення:

– **-їи**: *во тлїнїи* (4Р(Ф)260), *во нгтлїнїи* (4Р(Ф)260);

– **-їю**: *по изволнїю* (1РБ15), *в житїю* (3РК87);

– **-ю** (без подвоєння попереднього [н]): *в шанованю* (2РБ251), *при... порождню* (2Т17), *в чарованю* (4Д390), *по прин#тю* (3ПП112), *в проповданю* (3ПП175), *в писаню* (3ПП175), *по ѣпитню* (3СтС83), *на могом казаню* (2Тс104).

Усі ці явища переконують, що в XVII-XVIII ст. проходили активні процеси формування системи словозміни загальнонародної української мови.

II. Форми множини. Називний – знахідний відмінки множини іменників середнього роду в аналізованих текстах XVII-XVIII ст. мають закінчення **-а**, напр.: *Гтилт#нг чада мают* (2П57), *припадг на колїна* (2П58) та ін. При цьому в іменниках IV відміни наявні суфікси **-ат-**, **-ен-**, напр.: *звїр#та помирают* (2Тс106), *дивный звїр#та* (4С30) *котрим имгна ситъ* (2Т14). Деяким іменникам колишньої основи на ***-s-** властива флексія **-и**, напр.: *вчи* (1Д7; 1Тс157), але: *словгса* (3СтС190; 4Др65).

Давальний відмінок множини представлений іменниками колишньої основи на ***-t-** із флексією **-ом**, напр.: *бѣдл#томъ... оуподобити* (2РК55), *с# звїр#том... нг уподобила* (2РК55), *нг естгм подоб'на# пот#том* (2Тс67), але: *нг естгм подоб'на# звїр#тгм* (2Тс67).

Орудному відмінку множини іменників середнього роду в апокрифічних збірниках властиві два закінчення:

– давня флексія **-ы**, напр.: *сладкими словгсы* (2Кз386), *идг со стады своими* (2П58) тощо;

– закінчення **-ами**: *лїтами* (2Кр87; 4НДХVII469; 4С32) і под.

Іменник *очи* послідовно виступає у формі орудного відмінка двоїни, напр.: *пргд... вчима* (2Тс124; 4Д388; 1Д22; 4У108; 4ОР203; 4НДХVIII290).

Місцевий відмінок множини утворюється, як правило, за допомогою флексії **-ехъ** (**-hъ**), порівн.: *на тихъ мистгхъ* (2Кр240), *оу тых мѣстгхъ* (2Тс179), *на мѣсцгхъ* (4ГБ100), *в лїтгхъ* (2Тс106), *на чадhъ нтїихъ* (2У338), *на нѣбгсгхъ* (2Тс126), *во вчгхъ* (4СтС198) та ін.

Значно рідше іменники в місцевому відмінку мають закінчення **-ах**, напр.: *на злых дїлах* (Тс104), *по... сгїлах* (3Тс122).

Іменник *очи* в рукописі Т.Поповича-Тухлянського засвідчений у формі *по вчох* (ТГ261).

Отже, в системі словозміни іменників середнього роду в досліджуваних рукописних збірниках досить яскраво прослідковується взаємодія загальноукраїнських і церковнослов'янських елементів. Відчутною є перевага саме загальноукраїнських рис, які, будучи спільними для всієї української мовної території, стали нормою української літературної мови.

Список використаних джерел та їх умовні скорочення

Бр *Боршевицький рукопис XVIII ст.* // Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.4. – Львів, 1906.
ГБ *Рукопис Георгія Білявського XVIII ст.* // Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.4. – Львів, 1906.

Д *Дубовецький рукопис XVII ст.* // Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.1. – Львів, 1896; Т.2. –

Львів, 1899; Т.3. – Львів, 1902; Т.4. – Львів, 1906.

Др *Дрогобицький рукопис XVIII ст.* // Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.1. – Львів, 1896; Т.2. – Львів, 1899; Т.4. – Львів, 1906.

ІР(Ф) *Іспаський рукопис XVIII ст.* // Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.1. – Львів, 1896; Т.2. – Львів, 1899; Т.4. – Львів, 1906.

ІР *Іспаський рукопис XVIII ст.* Інститут літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України, відділ рукописів. – Ф.3, №4720.

Кз *Рукопис Якова Казиницького XVIII ст.* // Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.2. – Львів, 1899.

Кл *Калузький рукопис XVIII ст.* // Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.4. – Львів, 1906.

Кр *Керестурський рукопис XVIII ст.* // Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.2. – Львів, 1899.

НДХVII *Рукописний уривок XVII ст. бібліотеки Народного Дому* // Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.4. – Львів, 1906.

НДХVIII *Рукопис XVIII ст. бібліотеки Народного Дому* // Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.4. – Львів, 1906.

ОР *Ославський рукопис XVII ст.* // Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.4. – Львів, 1906.

П *Перемиський рукопис XVIII ст.* // Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.2. – Львів, 1899.

ІІП *Перемиський Пролог XVII ст.* // Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.3. – Львів, 1902; Т.4. – Львів, 1906.

РБ *Рукопис І.Яремецького-Білашевича XVIII ст.* // Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.1. – Львів, 1896; Т.2. – Львів, 1899; Т.4. – Львів, 1906.

РД *Рукопис о. Івана Дашовського з Гадинковець XVIII ст.* // Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.4. – Львів, 1906.

РК *Рукопис Івана Кузиковича XVIII ст.* // Франко І.

Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.2. – Львів, 1899; Т.3. – Львів, 1902; Т.4. – Львів, 1906.

Ру *Рукописний уривок XVII ст.* // Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.1. – Львів, 1896.

С *Сокольський рукопис XVIII ст.* // Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.2. – Львів, 1899; Т.4. – Львів, 1906.

СтС *Рукопис Степана Самборини XVIII ст.* // Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.3. – Львів, 1902; Т.4. – Львів, 1906.

Т *Рукопис Т.Поповича-Тухляньського XVIII ст.* // Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.1. – Львів, 1896; Т.2. – Львів, 1899; Т.4. – Львів, 1906.

Тс *Рукопис С.Теслецького XVII ст.* // Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.1. – Львів, 1896; Т.2. – Львів, 1899; Т.3. – Львів, 1902; Т.4. – Львів, 1906.

У *Унтарський рукопис XVIII ст.* // Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.2. – Львів, 1899; Т.3. – Львів, 1902; Т.4. – Львів, 1906.

УЛ *Узгорузький рукопис із с.Літманової XVIII ст.* // Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. – Т.2. – Львів, 1899; Т.3. – Львів, 1902.

Література

- Бевзенко С.П. До характеристики мови оповідань з "Фізіолога" з Углянського збірника XVII ст. "Ключ" // Ужгород. держ. ун-т. Доповіді та повідомлення. Серія філологічна. – 1959. – № 4. – С. 35-38.
- Бевзенко С.П. До походження флексії -е в іменниках типу *зілля* в південно-західних діалектах // Праці XII Респ. діалектолог. наради. – К.: Наук. думка, 1971. – С. 188-194.
- Бичкова Т. Граматична організація південно-західних апокрифічних текстів XVII-XVIII ст. (традиція і народнорозмовні впливи у системі іменника) // Південний архів. Філологічні науки: Зб. наук. праць. Вип. 24. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2004. – С. 205-210.
- Бичкова Т. Специфіка словозміни іменників жіночого роду в апокрифічних текстах XVII-XVIII ст. // Семантика мови і тексту: Матеріали IX Міжнародної конференції. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦПТ, 2006. – С. 20-23.
- Бичкова Т. Традиція і народнорозмовні впливи у системі словозміни прикметників рукописних апокрифічних збірників XVII-XVIII ст. // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. Вип. 15. – Донецьк: ДонНУ, 2007. – С. 0.
- Гринчишин Д. Пам'ятки української мови XVI – першої половини XVII століть, написані поза межами України // Діалектологічні студії.3: Збірник пам'яті Ярослава Закревської. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2003. – С. 132-142.
- Керницький І.М. Система словозміни в українській мові: на матеріалі пам'яток XVI ст. – К.: Наук. думка, 1967. – 288 с.
- Передрієнко В.А. Формування української літературної мови XVIII ст. на народній основі. – К.: Наук. думка, 1979. – 144 с.
- Перепелиця С. Мова апокрифічного збірника XVIII століття з буковинського села Іспас // Науковий вісник Чернівецького університету: Зб. наук. праць. – Вип. 116. Слов'янська філологія. – Чернівці: Рута, 2001. – С. 74-83.
- Станівський М.Ф. Спостереження над мовою буковинсько-молдавських пам'яток XIV-XVIII століття // Питання історії і діалектології східнослов'янських мов. – Чернівці, 1958. – С. 3-21.
- Федак С.А. Українська літературна мова на Волині у XVIII ст. (фонетика та морфологія почайських стародруків): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ін-т української мови НАН України. – Київ, 2004. – 20 с.
- Чуба Г.В. Лінгво-текстологічний аналіз Учительних Євангелій другої половини XVI-XVII ст.: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Львівський держ. ун-т. – Львів, 1998. – 18 с.